

Er is niks mis
met machismo

Letter & Geest 74

De opmerkelijke revival
van John Maynard Keynes

Boeken 84|85

Luxe-cruise stemt David
Foster Wallace wanhopig

Boeken '87

Letter&Geest

Trouw

zaterdag 5 december 2009



Van onze centen!

**Jaffe Vink over de strijd om
de laatste havenarbeider**

Hoe is het mogelijk dat een goed gevuld pensioenfonds voor havenarbeiders de woede wekt van vakbondsvoorlieden, werkgevers en politici? Jaffe Vink hoort tromgeroffel uit verre marxistische tijden in de Rotterdamse haven.

Bedenk duizend plannen

Jaffe Vink

Er is een al jaren slepend conflict over de havenpensioenen, met vele partijen en bemoeienissen. Het is inmiddels ook een juridisch gevecht en een morele strijd, waarbij het er heftig aantoe gaat, met tromgeroffel uit verre marxistische tijden. In dit conflict spelen de sociale partners uit de Rotterdamse haven een hoofdrol.

Voor wie niet helemaal thuis is in het Polderhollands: de uitdrukking 'sociale partner' heeft niets van doen met een postmodern huwelijk. Met de 'sociale partners' worden de werkgevers en werknemers bedoeld, en vooral de vertegenwoordigers van werkgeversorganisaties en vakbonden. Meestal kom je de uitdrukking 'sociale partners' tegen in deftige krantezinnen als: „Het kabinet en de sociale partners hebben dinsdagavond laat een principeakkoord bereikt”, vergezeld van een fotomoment. Of de ene partner noemt – op klare lichte dag – de ander ineens 'tuig van de rielche'.

In het onderhavige geval moeten we het doen met de talenten van het Rotterdamse volkstoneel: Niek Stam namens FNV Bondgenoten en Ton Jansen namens de werkgevers.

Het conflict draait om twee bedragen: een 'beklemd' vermogen van 768 miljoen, in het bezit van verzekeraar Aegon, en een bedrag van 1,5 miljard, in het bezit van Stichting Optas. Deze stichting en die verzekeraar zijn de andere twee hoofdrolspelers.

Er zijn ook belangrijke bijrollen: het CDA-Kamerlid Pieter Omtzigt ('Het stinkt'), minister Piet Hein Donner ('Binnen de grenzen van de wet'), econoom Bernard van Praag ('Ethisch gezien is het natuurlijk duidelijk dat...'), kranten, tijdschriften, televisieprogramma's zoals Netwerk, EénVandaag, Radar, en niet te vergeten: Elco Brinkman (zwijgplicht), die zo graag de echte hoofdrol in deze kaskraker had willen spelen maar via een zijdeur het toneel verliet.

Het is belangrijk om de voorgeschiedenis van deze kwestie te kennen. In het bestuur van het havenpensioenfonds (een stichting, opgericht in 1948) waren werkgevers en werknemers op voet van gelijkheid vertegenwoordigd. Midden jaren negentig wordt duidelijk dat er iets moet gebeuren. Daarvoor zijn verschillende redenen, zoals veranderingen in de haven en in de pensioenmarkt, en de behoefte aan commercialisering om zodoende beter op die veranderingen te kunnen inspelen. Maar de belangrijkste reden is wel de onmin tussen de sociale partners over hun eigen gerotzooi. Het voortbestaan van het fonds dreigt in gevaar te komen omdat de partners zelf in zo'n vijftien jaar tijd een bedrag van 550 miljoen euro aan het fonds hebben onttrokken voor een oneigenlijk doel – het bekostigen van meerdere reorganisaties in de havens. Dat wil zeggen: het met (zeer) vervroegd pensioen naar huis sturen van overbodig personeel, op een leeftijd tussen de vijftig en zestig jaar, met tachtig procent netto van hun laatstverdiende loon.

Daarom besluiten de sociale partners het pensioenfonds om te vormen tot een commerciële verzekeraar. Essentieel onderdeel van deze omvorming is dat de nieuwe verzekeraar geheel onafhankelijk is van de sociale partners. Zij doen, na twee jaar beraad en overleg met Verzekeringskamer, ministeries en achterbanen, bewust afstand van zeggenschap met het oog op hun verleden.

De omvorming krijgt zijn beslag in 1998. De verzekeraar wordt Optas NV. De aandelen van deze NV komen in beheer van Stichting Optas. De sociale partners benoemen zelf het onafhankelijke bestuur van deze stichting.

Twee zaken zijn hierbij nog van belang. Allereerst moet de verzekeraar de continuïteit van de pensioenen waarborgen door commercieel

te opereren. Verder wordt de buffer van het pensioenfonds – 450 miljoen euro – van rechtswege vastgezet als extra zekerheid voor de pensioenen (zogenaamd 'beklemd').

In 2007 verkoopt Stichting Optas het verzekeringsbedrijf aan Aegon. Het idee is dat een middelgrote verzekeraar als Optas lastig kan overleven in een pensioenmarkt die voor meer dan negentig procent in handen is gekomen van acht grote concerns en dat daarom de pensioenen „het beste gewaarborgd blijven bij een grote, nationaal en internationaal toonaangevende verzekeraar”.

In de aanloop naar de verkoop heeft het stichtingsbestuur – en daartoe was het bevoegd – twee statutenwijzigingen doorgevoerd. Ten eerste: de mogelijkheid van fusie of verkoop, want die bestond niet in de oude statuten. Ten tweede: bij verkoop zou de stichting niet meer beschikken over aandelen, maar wel over geld. Het formuleerde daarom de doelstelling om het geld te besteden aan „projecten van algemeen maatschappelijk belang met een culturele, ideële of sociale strekking”, waarbij de stichting ook let „op haar historische verbondenheid met Amsterdam en Rotterdam”.

Bij de verkoop aan Aegon blijven de pensioenen verzekerd volgens alle in 1998 door de sociale partners gemaakte afspraken; en ook de extra zekerheid van het 'beklemd' vermogen blijft bestaan, dat inmiddels is gegroeid tot 768 miljoen. De pensioenen blijven dus dubbeldekkend verzekerd.

De verkoop levert de stichting 1,5 miljard op. Dit is in een notedop de voorgeschiedenis.

Dan zijn de rapen gaar in de Rotterdamse haven. 1,5 miljard winst! „Van onze centen!”

De beurt is aan de sociale partners. „Dit is diefstal”, zegt Ton Jansen namens de werkgevers. Het is 'gewoon fraude', zeggen Niek Stam & zijn Bondgenoten en voegen eraantoe: „U maakt met uw handelswijze krachten los waar u niet mee geconfronteerd wilt worden.” Het is een manier van argumenteren die je in de geschiedenis van de filosofie niet al te vaak tegenkomt.

De woorden waren gericht aan de bestuurders van Stichting Optas. Het *tableau de la troupe* is niet volledig zonder deze Bende van Vijf: Pierre Vinken (voormalig topman van Reed Elsevier), Sjeng Kremers (ex-gouverneur van Limburg), Paul Ribourdouille (oud-bestuurder ABN Amro), Paul Deiters (ex-Halder Holdings), Steven Perrick (advocatenkantoor Freshfields). Wat hebben deze nette mensen misdaan? „Zogenaamd nette mensen zijn gaan spelevaren met het pensioengeld van zestigduizend stuwadoors, laders en lossers”, zegt Stam. „Nu zal de werkende klasse de kapitalisten eens pootje lichten.”

In werkelijkheid zijn deze 'kapitalisten' niet gaan spelevaren maar hebben zij de pensioenen zeker gesteld en het vermogen van de verzekeraar bewaard en verdrievoudigd. Vervolgens hebben de bestuurders – als beheerders van de aandelen – het verzekeringsbedrijf verkocht. Met de opbrengst van de verkoop hebben ze zichzelf niet met bonussen verrijkt, ze hebben zich ook nooit, als aandeelhouder, dividend laten uitkeren – nee, ze hebben het geld bestemd voor een fonds voor sociale en culturele doelen, in de traditie van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Daarmee vestigt dit fonds zich aan de top van Nederland naast het VSB-fonds, het fonds Nuts Ohra en de Van Leer Foundation. Dat is een prestatie van formaat. Het past bij een tijd waarin het inzicht groeit dat de staat niet voor alles kan zorgen.

Ze gaan Rembrandts kopen van onze centen, luidde het commentaar van de advocaat van de werkende klasse. „Van onze centen” – de eeuwi-

ge mantra. En een schilderij van Rembrandt – dat schijnt iets heel ergs te zijn. Maar als de Fortis Bank, met ook pensioenverzekeraars in zijn gelederen, jarenlang Feyenoord sponsort, dan kraait daar geen havenarbeider naar.

En zijn het hun centen? Ter vergelijking: als iemand premie betaalt voor zijn autoverzekering bij de Rabobank (Interpolis), dan maakt deze automobilist geen aanspraak op een eventuele winst van deze bank en dan kan deze automobilist ook geen invloed uitoefenen op het beleid rond de wielerploeg van de Rabobank. Doping of geen doping, de automobilist kan er niets aan doen. Al tien jaar niks gewonnen? Jammer. Zijn auto is verzekerd, volgens bepaalde afspraken – bij voorbeeld WA, WA+Extra of WA+Casco – en dat is het, zoals een havenarbeider zijn pensioen kan verzekeren bij de Rabobank volgens bepaalde afspraken, maar hij wordt daarmee niet de 'morele eigenaar' van de bank.

Toch blijft het refrein van de sociale partners: „Nu zal de werkende klasse de kapitalisten eens pootje lichten.”

Anderhalve eeuw geleden waren vakbonden hard nodig om te strijden voor de lotsverbetering van de arbeiders. Toen beschreef Friedrich Engels – die als zoon van een Duitse textielbaron op tweeëntwintigjarige leeftijd naar Manchester werd gestuurd om de katoenfabriek

Havenwerk was zwaar en vies. Je mocht in je handen knijpen als je vijftig werd en er niet te veel kinderen stierven.

van zijn vader te leiden, en die zijn kapitaal zo handig wist te beleggen dat hij ook gemakkelijk de familie Marx kon onderhouden – de tergende armoede van het 'proletariaat' in zijn boek over 'De toestand van de arbeidersklasse in Engeland' (1845).

Rotterdam wordt in die lange, lange jaren geteisterd door malaria, cholera, pokken, tuberculose en tyfus. De helft van de woningen wordt bevolkt door meer dan tien mensen, er zijn krotten bij van één kamer met één bedstee, de kinderen slapen op de grond. De afkorting wc is onbekend. Het werk in de haven is zwaar en vies. In het begin van de twintigste eeuw wordt een stuwadoorswet ingevoerd die de werkweek voor laders en lossers begrenst tot zestig uur. Een discussie over de AOW in een Late Night Show was nog niet aan de orde. Je mocht in je handen knijpen als je vijftig werd en er niet te veel kinderen stierven. De vooruitgang was begonnen maar het ging langzaam. Vakbonden, socialisten en verlichte geesten hebben een harde strijd geleverd om 'de toestand van de arbeidersklasse' te verbeteren. Dat is gelukt. In het laatste kwart van de twintigste eeuw heeft Jan Modaal een doorzoning met een japper voor de deur.

Het is zo goed gelukt dat de klassieke havenarbeider nauwelijks meer bestaat. Op 5 mei 1966 meerde de Fairland van de Amerikaanse ondernemer Malcolm McLean, geladen met 226 containers, af in de Prinses Beatrixhaven. Het wa-

ren de eerste containers in Rotterdam. Vier jaar later gaan de havenarbeiders in staking. Zij houden de havenbedrijven verantwoordelijk voor de teruglopende werkgelegenheid, omdat die steeds vaker gebruikmaken van containers. Maar de modernisering van de haven gaat razendsnel. De robotterminal van ECT op de Eerste Maasvlakte toont een surrealistisch spektakel: onbemande, computergestuurde voertuigen zetten elke container op de decimeter nauwkeurig neer, zeven dagen per week, dag en nacht – klaar voor verder vervoer per weg, spoor of water. Het gaat erom hoe een bepaalde container uit Sjanghai, te midden van miljoenen containers, precies op de uitgerkende plaats in Wuppertal terecht komt. Het is de triomf van de technologie. Het tijdperk van de ongeschoolde arbeid van laders en lossers is voorbij. De kraanmachinist, met een 36-urige werkweek, is een geschoolde vakman die aan het eind van de twintigste eeuw een jaarsalaris verdiende van 135.000 gulden. Je kunt een arbeider uit 1850 een rondvaart door deze moderne haven.

De emancipatie van het proletariaat is nu al geruime tijd voltooid, maar de vakbond heeft het niet door. De bond heeft zichzelf overleefd, zijn vocabulaire is hopeloos verouderd en zijn ideeën hebben de visionaire kracht van een dooie mus.

Het conflict over 'onze centen' wordt dan ook niet getemperd door enig realiteitsgevoel van die kant. Maar het Rotterdamse volkstoneel van Stam & Jansen weet wel het sentiment rond de klassieke havenarbeider – 'de dokwerker' – op populistische wijze te bespelen. Dat doet het goed in de media en in de politiek.

Het is een gemakkelijk verhaal, wijdbeens op de kantineafel: „Dit is ons geld, blijf er vanaf!” De bestuurders van Stichting Optas hebben een ingewikkeld verhaal over regelingen, wetten, statuten en artikel 18 zesde lid, boek 2 van het Burgerlijk Wetboek.

Het antwoord van de vakbondsman: „Wij staan hier voor een goede zaak. Wij zijn de morele eigenaar.” En dan komt daarna in een reportage van Netwerk de laatste nog reëel bestaande havenarbeider aan het woord met zijn visie op de 'kapitalisten': „Vuile teringlijers.”

Ook de universitaire bijdrage mag er zijn. De Amsterdamse hoogleraar economie Bernard van Praag doet hardop mee met de populistische retoriek. Hij schrijft dat Stichting Optas 'gul is met anderms geld' en noemt de bestuursleden 'zich onaantastbaar voelende regenten'. Volgens Van Praag ligt de zaak juridisch niet zo eenvoudig, 'maar' – en dan volgt zonder argumentatie de uitsmijter – „ethisch gezien is het natuurlijk duidelijk dat het bestuur geen enkel recht van spreken heeft”.

Als de voorzitter van de 'regenten', Pierre Vinken, hem kort van repliek dient, trekt hij zich schielijk terug en weet niet veel meer te zeggen dan dat het hem het beste lijkt de zaak aan de rechtbank over te laten. „Al met al is het een ingewikkelde kwestie.” Exit Van Praag.

En ook in de politiek is de populistische visie in trek. Voor CDA'er Pieter Omtzigt is de zaak van de anderhalf miljard zo klaar als een klontje: „We hebben een stadion vol havenarbeiders. Zestigduizend. Dat is 20.000 euro per arbeider. Iedereen een nieuwe auto.” De berekening is wat slordig maar Omtzigt speelt met verve de rol van Sinterklaas. Het Kamerlid geeft intussen weinig blijk van inzicht in de zaak. De finesses van stichtingen (zoals het oude havenpensioenfonds) en naamloze vennootschappen zullen niet voor iedereen dagelijkse kost zijn, maar deze pensioenspecialist van het CDA zou beter moeten weten. Wan-



De Rotterdamse haven, jaren vijftig.

FOTO'S AD WINDIG/MAI

neer hij zich al negen maanden in de zaak heeft verdiept, stelt hij, samen met Mariëtte Hamer (PvdA), de zoveelste vraag aan Donner over de havenpensioenen: „Aan wie behoren de opbrengsten toe wanneer stichtingen worden verkocht?” Het simpele antwoord van Donner: „Stichtingen kunnen niet worden verkocht, er is immers geen sprake van een eigenaar.” *Stupid.*

Donner krijgt nog tientallen Kamervragen te verwerken van CDA, PvdA, SP en VVD. Hij komt met feitenrelaas en antwoorden, en concludeert dat bij de verkoop van de aandelen van Optas aan Aegon „steeds binnen de grenzen van de wet is gehandeld”. Maar zelfs Donner laat zich opjutten door het tromgeroffel. Hij begrijpt goed, zegt hij, dat er in de haven de nodige emoties leven maar „het is niet aan mij om te beoordelen of die emoties al dan niet terecht zijn”. Om desondanks aan de 'gevoelde onvrede' tegemoet te komen stelt hij een bemiddelaar voor: Elco Brinkman. Misschien kunnen we beter spreken van een gastrol.

Het had een groot succes kunnen worden maar het loopt verkeerd af, net als in een echt toneelstuk, en de invloedrijkste man van Nederland verdwijnt met de staart tussen de benen. Bemiddeling mislukt! De *Telegraaf* meldt uit vertrouwelijke stukken – iedereen heeft zwijgplicht – dat Stichting Optas een bedrag van 350 miljoen euro op tafel legde, maar het geheim blijft in de kleine letters zitten.

Om het opgestookte conflict definitief te

beëindigen doet de stichting, na de bemiddeling, een laatste schikkingsvoorstel met hetzelfde bedrag, maar de sociale partners wijzen het voorstel af: ze willen de hele poet.

De sociale partners spannen nu twee processen aan: een tegen Aegon en een tegen Stichting Optas.

Ze willen in het geval van Aegon dat het 'beklemd' vermogen wordt aangewend voor de verbetering van de havenpensioenen. Maar de Ondernemingskamer in Amsterdam wijst hun eis begin augustus af. Volgens de rechter beheert Aegon dit vermogen volgens de gemaakte afspraken.

In het geval van Stichting Optas eisen ze het ontslag van het bestuur. Volgens hen heeft het bestuur in strijd met de wet en met de statuten gehandeld. Ook beschuldigen ze het bestuur van wanbeheer. De rechtbank in Den Haag wijst hun eis eind augustus gedeceideerd af. Er klopt geen hout van hun beschuldigingen.

Deze uitspraak is wel sneu voor de advocaat van de sociale partners. Die beweerde in zijn pleitnota dat dit 'perfidie' bestuur leefde in 'een maatschappelijk en juridisch vacuüm'. De uitspraak is ook jammer voor Han Noten (ex-FNV, nu PvdA-fractievoorzitter in de Eerste Kamer). Die stond al in de coulissen klaar om, als nieuw bestuurslid namens de partners, de boel over te nemen en 'onze centen' in een Volkswagenbusje te laden.

De juridische strijd lijkt nu wel beslist, maar de sociale partners willen deze vertoning pro-

longeren: eind oktober tekenden ze hoger beroep aan in beide zaken.

Maar wie heeft het morele gelijk aan zijn kant? Hadden de bestuurders van Stichting Optas, deze commerciële redders, nu de morele verplichting de opbrengst van de verkoop te schenken aan de beheerders van weleer, die het voormalige pensioenfonds in gevaar brachten? Nee, de moraal staat niet aan de kant van de zelfbenoemde 'morele eigenaars' – een nogal onbekende categorie in het privaatrecht – en ook niet aan de kant van populistische nieuwe auto's rondstrooien als pepernoten, maar aan de kant van de bestuurders die hun werk goed hebben gedaan.

Hoe moet het verder met Stam & zijn vakbond? Ze ruiken ergens geld en dan zijn ze jaren over de rooie. Zoals de voorman het al zo treffend zei in *Netwerk*: „Als je portemonnee gerold wordt dan heb je de ziekte in, en als het om 1,5 miljard gaat, dan sla je door.” Het is de poppenkast van de kantinetafel.

Is die hele vakbond niet een beetje antiquarisch geworden? Is het niet beter om te verkassen naar het Vakbondsmuseum en de voorman te promoveren tot portier? Tot zijn 67ste! Samen met Agnes Jongerius. Mogen ze de hele dag de Internationale zingen: 'De staat verdrukt, de wet is logen, / De rijkard leeft zelfzuchtig voort.'

En de havenwerkgevers? Moeten die doorgaan met het secretariael en financieel steu-

nen van dit Rotterdamse volkstoneel? Is het niet beter om te stoppen met deze groezelige samenwerking? Hoe lang moet dit ongelukkige huwelijk van de sociale partners nog voortduren? Moeten ze zich niet een beetje schamen dat ze zo zijn meegegaan in het geschreeuw over diefstal en teringlijers? Hadden ze niet wat meer cachet kunnen tonen?

En wordt het geen tijd dat Stichting Optas zich wijdt aan de ontwikkeling van een prachtig fonds?

Bedenk duizend plannen maar begin met een plan dat de toekomst in zich draagt: sticht een centrum voor de technologische cultuur. Verbind het met de geest van de Wederopbouw, met het optimisme en het geloof in vooruitgang, toen Rotterdam in korte tijd de grootste haven ter wereld werd en Shell in Pernis de grootste raffinaderij ter wereld. En verbind het met de spirit van Malcom McLean, die tijdens de crisis van de jaren dertig met zijn tweedehands vrachtauto de havens van North Carolina bezocht en zag hoe traag en onhandig het laden en lossen van de schepen verliep. Dat moet anders kunnen, bedacht de jonge Malcom in zijn cabine – en hij werd de uitvinder van de container.

Maak een plan. Maak de toekomst.

Jaffe Vink, filosoof en publicist, is oprichter en voormalig chef van dit katern en oud-hoofdredacteur van het weekblad *Opinio*. Hij werkt aan een boek over de milieubeweging en de technologische cultuur.